

Voorzitter

citeer – “wel creatief en voortvarend maar zelden deskundig. De jeugd kan niet bogen op ervaring. Om in de Eerste Kamer te komen moest je gevraagd worden door het partijbestuur of het fractiebestuur. Je hulp werd verlangd.”

De Eerste Kamer was naar zijn woorden een soort van “ark van Noach, bestaande uit zorgvuldig bijeengebracht politieke veteranen en coryfeeën. Vaak voor elk specialisme twee personen.” Ik veroorloof me daarbij aan te tekenen dat hij met die karakteristiek wel aangaf, altijd tot een zeer grote fractie te hebben behoord.

Hij noemde het “niet voor niets dat het lidmaatschap van de Eerste Kamer een eervolle nevenfunctie moet zijn. Je moest elders werk hebben en in de samenleving staan als het ware. Dat is een van de waarborgen voor het kunnen afwegen van dingen tegenover de praktijk van alle dag.” Wel achtte Thurlings een goede balans tussen oud en jong heel waardevol, maar hij zag de verjonging die zich in het begin van de jaren tachtig aftekende, niet als een wezenlijke bijdrage aan het bezinnen en nabeschouwen, dat tot de taak van de Eerste Kamer behoort. Misschien is dat ook de verklaring voor het feit dat hij zichzelf in de eerste jaren van zijn lidmaatschap – hij was toen bijna veertig – nog niet zo thuis voelde in dit huis.

In een andere interessante beschouwing over het werk van de Eerste Kamer noemde hij haar “eigenlijk een slapende corrector. Als je er niets van merkt, dan is alles in orde. Maar als Kamerlid moet je wel onmiddellijk klaarstaan als er iets niet klopt.” “De Eerste Kamer”, zo is ook uit zijn mond opgetekend, “is een laatste veiligheid. Een wetsontwerp kan door amendering in de Tweede Kamer zo uit zijn voegen raken, dat het daar ten onrechte passeert.”

Deze opvattingen werkte hij op gedegen wijze uit in zijn bijdrage aan het gedenkboek van de Kamer bij haar 175-jarig bestaan. Aan zijn ook in historisch opzicht gedegen beschouwing gaf hij de titel mee “De Eerste Kamer der Staten-Generaal. Macht, gezag en invloed. Bespiegelingen van een oud-Voorzitter”. Nog meer zeggend was de ondertitel: “Over schijn en wezen in en rond het Nederlands parlement”.

Hij stond daarin pal voor het voortbestaan van de Eerste Kamer, maar wel in wijze zelfbeperking. Hij legde ook een verband tussen de sfeer in de Kamer en de schoonheid in het gebouw. Met verholten trots verwees hij naar het kleine ambtelijke apparaat van de Kamer. Hoezeer hij die ambtelijke ondersteuning waardeerde, bleek uit zijn bereidheid, een bijdrage te leveren aan het liber amicorum dat de griffier Adriaan Sprey bij zijn vertrek werd aangeboden. Daarin belichtte hij de relatie tussen hem en Sprey onder de titel: “Over de Griffier en de Voorzitter”. Let op de volgorde.

Het lidmaatschap van Thurlings van deze Kamer markeert zowel aan het begin als aan het eind een periode uit de geschiedenis van de Eerste Kamer. Bij zijn komst in 1956 werd het aantal leden van de Kamer uitgebreid van 50 naar 75 en op zijn afscheid in 1983 volgde de in haar geheel voor vier jaren gekozen Kamer.

In die periode heeft hij, vooral door zijn binnemelijk voorzitterschap, een stempel op de Kamer en haar werkwijze gedrukt. Persoonlijk bewaar ik daaraan nog herinneringen uit de periode dat ik voor het eerst, in 1981 en 1982, zitting in deze Kamer mocht hebben.

Een wijze en binnemelijke representant van de christendemocratische politiek is heengegaan en ruste in vrede.

Ik verzoek u enkele ogenblikken stilte in acht te nemen.

De aanwezigen nemen staande enkele ogenblikken stilte in acht.

De **voorzitter**: Ingekomen zijn twee beschikkingen van de voorzitters van de Eerste en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te weten:

- een houdende aanwijzing van de heer A. Postma tot lid van de OVSE-Assemblee;
- een houdende aanwijzing van de heer E.M.H. Hirsch Ballin tot plaatsvervangend lid van de Noord-Atlantische Assemblee.

Deze beschikkingen liggen op de griffie ter inzage. Ik stel voor, deze beschikkingen voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Aangezien voor verschillende verdragen die ter stilzwijgende goedkeuring zijn

voorgelegd en voor algemene maatregelen van bestuur die zijn voorgehangen en gedrukt onder de nummers 25449, 25462, 25463, 25475, 25502, 25503, 25504, 25505 en 25513, R1596, de termijn is verstreken, stel ik vast dat deze Kamer aan uitdrukkelijke goedkeuring van deze verdragen respectievelijk algemene maatregelen van bestuur geen behoefte heeft.

Aan de orde is:

- **de benoeming van een plaatsvervangend griffier (gedrukt stuk Eerste Kamer, 1997-1998, nr. 10).**

De **voorzitter**: Ik benoem tot leden van het stembureau de leden Baarda (voorzitter), De Beer en Zijlstra en verzoek hun met hun werkzaamheden te beginnen.

Ik geef het woord aan de heer Baarda.

De heer **Baarda**, voorzitter van het stembureau: Voorzitter! Er zijn 57 geldige stemmen uitgebracht, waarvan 56 op mevrouw Heijnis en 1 blanco.

De **voorzitter**: Ik stel vast, dat mevrouw G.E. Heijnis de volstreekte meerderheid van stemmen op zich heeft verenigd en dat zij daarmee is benoemd tot plaatsvervangend griffier van deze Kamer.

Ik dank de leden van het stembureau en zijn voorzitter voor de verrichte werkzaamheden.

Aan de orde is:

- **de beëdiging van een plaatsvervangend griffier van de Eerste Kamer.**

De **voorzitter**: Mevrouw Heijnis is in het gebouw der Kamer aanwezig teneinde de voorgeschreven verklaring en beloften af te leggen.

Ik verzoek de griffier haar binnen te leiden.

Nadat mevrouw Heijnis door de griffier is binnengeleid, legt zij in handen van de voorzitter de voorgeschreven verklaring en beloften af.

De **voorzitter**: Ik wens u geluk met de aanvaarding van uw functie.

Voorzitter

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Wijziging van de Ziekenfondswet en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten ten einde enige nadere regels te stellen inzake de toepasselijkheid van Afdeling 7.1 van de Algemene wet bestuursrecht ten aanzien van geschillen op grond van die wetten over aanspraken of daarmee overeenkomende uitkeringen (25188);**

- **Wijziging van de Kieswet inzake de uitoefening van het kiesrecht door Nederlanders buiten Nederland (25306);**

- **Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot het doen vervallen van additionele artikelen die zijn uitgewerkt (25314).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Goedkeuring van het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en Canada tot voortzetting van het op 4/5 december 1986 tot stand gekomen verdrag inzake de opleiding van eenheden van de Nederlandse strijdkrachten in Canada (25199).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Vrisekoop** (D66): Mijnheer de voorzitter! D66 vindt het jammer dat deze Kamer zo gehaast dit verdrag behandelt. Daardoor is er geen gelegenheid geweest, nog eens te overleggen met de Innu Nation en de NGO's over de laatste antwoorden van de regering op de schriftelijke inbreng. Bovendien betreurt D66 het dat de minister van Buitenlandse Zaken, medeondertekenaar van dit verdrag, niet aanwezig is. Hij was niet aanwezig in 1989 en niet tijdens de behandeling van dit verdrag in de Tweede Kamer. Dat laatste was vooral schrijnend, omdat de staatssecretaris zich onzorgvuldig

over de internationale staatsrechtelijke aspecten van dit verdrag, meer in het bijzonder van de invloed daarop door de Staten-Generaal, uitliet.

Waar gaat het hier eigenlijk over? Dit verdrag regelt de opleiding van eenheden van de Nederlandse strijdkrachten, waaronder F16-piloten, in Canada. Het meest in het oog springend daarbij is het leren laagvliegen. Daar, in Canada, leren de piloten laag te vliegen boven een gebied dat vergelijkbaar zou zijn met Nederland, maar dat vrijwel geen bewoners zou kennen. De Canadese regering is het ermee eens. Die heeft haar eigen verantwoordelijkheid. En daar zijn wij als Nederland dus klaar mee. Dat is kort gezegd de visie van onze regering. Bijna tien jaar geleden al zei de toenmalige minister, de heer Bolkestein, tijdens het debat in deze Kamer: Nederland heeft een probleem.

Er wordt in Canada laaggevlogen. En dan bedoel ik dertig meter boven het grondgebied van de Innu-indianen, een volk van 12.000 tot 13.000 vooral op het uitgestrekte jachtgebied wonende indianen die pogen hun oude cultuur aan hun kinderen over te dragen. Zij hebben feitelijk geen vaste woon- of verblijfplaats. De ingerichte dorpen voor dat doel worden regelmatig verlaten om de oude gewoonten op te pakken van het rondtrekken, het wonen in tenten en het leven van de jacht. Zij vissen op de uitgestrekte meren en rivieren, jagen in de bossen en op de laagvlakten. En juist daar vliegen de laagvliegende Nederlandse piloten in opleiding. In die gebieden wonen dieren die verjaagd worden door het lawaai van de laagvliegers. Wat dat ecologisch betekent, is nog nooit goed onderzocht. Wat laagvliegen betekent, kunnen wij niet eens vermoeden. Dat is bij ons namelijk streng verboden. Misschien herinnert men zich nog de kaping van een trein in Drenthe, waar in het kader van de bevrijding van de trein eerst zeer laag werd gevlogen. Iedereen was geparalyseerd van schrik en toen konden de mariniers de trein binnenvallen. Dat is het effect van laagvliegen op normale mensen.

Er is door de Canadese regering een omvangrijke MER opgesteld, waarin de gevolgen van het laagvliegen werden onderzocht. Dat rapport is door deskundigen naar de prullenmand verwezen, een nieuw

rapport van een onafhankelijke commissie is niet voorhanden. Er is slechts het Institute for Environmental Monitoring and Research dat aan de Canadese regering adviseert tot matiging of vermindering van laagvliegen in bepaalde gebieden. Kan de staatssecretaris laten weten of de Innu in dat instituut vertegenwoordigd zijn? Met andere woorden: hebben de Innu de mogelijkheid hun stem te laten horen?

Nederland staat altijd voorop als het milieu geschonden dreigt te worden en Nederland heeft altijd de mond vol over mensenrechten, maar in dit geval worden de mensenrechten van de Innu geschonden en Nederland verschuilt zich achter Canada en neemt geen eigen verantwoordelijkheid. De Innu stellen zich op het standpunt, dat Canada hun rechten niet kan verkwanzelen. Zij hebben immers nimmer een contract getekend waarbij zij de rechten op hun land en de behartiging van de belangen van dat land hebben overgedragen aan de Canadese regering.

Het gaat niet aan de verantwoordelijkheid voor dit laagvliegen bij de Innu-indianen te leggen en hun om alternatieven te vragen. Zij hebben nooit gevraagd om overlast. Zij hoeven ook geen alternatieven aan te dragen. Dat is een verantwoordelijkheid van de regering, de Canadese en de Nederlandse. Ook de D66-fractie behoeft geen alternatieven aan te dragen. Maar is het niet mogelijk om over zee te vliegen of over werkelijk onbewoonde gebieden? Wij vliegen al sinds 1980 boven Canada. Wil de staatssecretaris ons eens laten horen wat de regering sindsdien aan alternatieven heeft ontwikkeld? Zijn de innovatieve ontwikkelingen binnen de luchtvaart thans niet zover, dat laagvliegen tot het minimum beperkt kan worden? Kan niet meer rekening gehouden worden met gerechtvaardigde belangen van derden en vooral met die van de Innu-indianen? Kunnen zij na twintig jaar niet eens met rust gelaten worden?

□

De heer **Pitstra** (GroenLinks): Voorzitter! Dit is de tweede maal dat in de Eerste Kamer fundamenteel van gedachten wordt gewisseld over het verdrag tussen Canada en Nederland dat afspraken regelt over onder andere het laagvliegen met